

823647

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA

1975

1657287

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA

1975

**MTA
KIK**

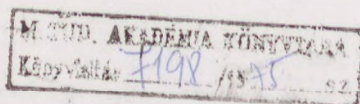

823647

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Felelős kiadó: Gerencsér Emilné

757369 MTA KESZ Sokszorosító, F. v.: Szabó Gyula

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA 150 ÉVE

1825 november első napjaiban a pozsonyi reformországgyűlés egyik kerületi ülésén hangzottak el Széchenyi István ismert szavai, amelyekkel egy Tudós Társaság alapjait vetette meg. A gondolat természetesen nem volt új. Gondolkodóink, íróink legjobbjai évszázadok óta hirdették a haladás és a polgári fejlődés érdekében létrehozandó Akadémia megszervezésének szükségességét; a 18. században határozott formát öntött a gondolat. Bessenyei György, Révai Miklós tervezetei, Aranka György rövidéletű társasága pedig kész helyzetet teremtettek. Kossuth Lajos Széchenyi nemes gesztusáról szólva ezt mondotta: „Ujjait a kor ütőérére tevő és megértette lüktetéseit.... Százados hatásra számított lépései sem korán, sem későn nem érkeztek.” — Széchenyi példáját számosan követték: főrangúak és polgárok, nemesek és nincstelenek, ki-ki a maga tehetsége szerint járult hozzá a nagy cél eléréséhez. Büszkén vallhatjuk, hogy Akadémiánkat — mint a reformkor több intézményét — nem uralkodói kegy, hanem a közakarat hívta életre.

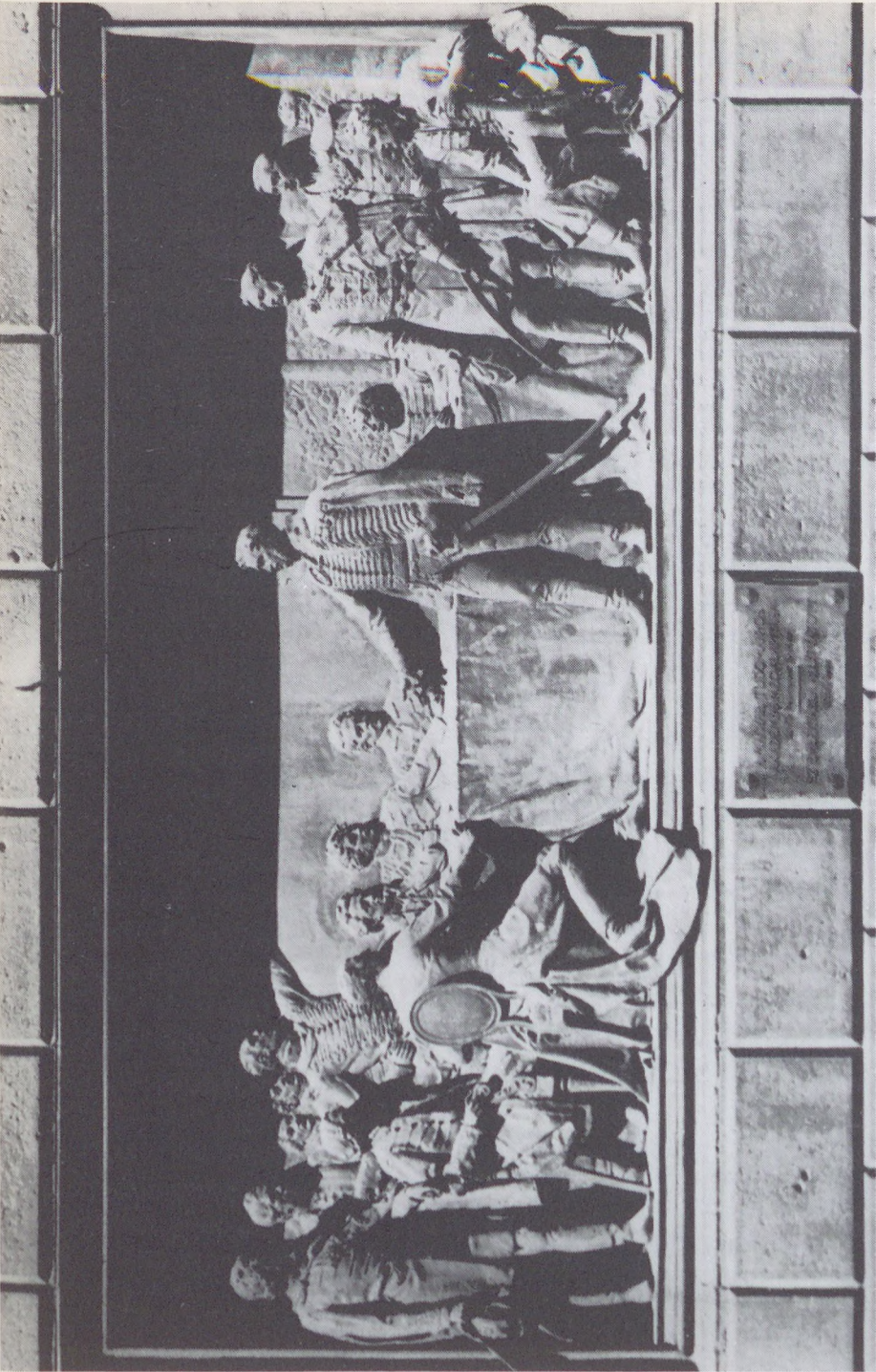
Kiállításunk ennek az Akadémiának 150 évét kívánja bemutatni, a küzdelmes múltat megannyi buktatóival, a biztató jelent és némiképpen a jövő lehetőségeit.

Széchenyi megajánlása után még közel hat esztendőnek kellett elmúlnia ahhoz, hogy 1831-ben Teleki József előlülő,

Széchenyi István másodelőülő és Döbrentei Gábor titoknak vezetésével Pest vármegye székházában összeülhessen az első közgyűlés. Szervezete és felépítése a feudális keretek között nehezen megindult polgári fejlődés rögzös útját példázta. Az elnöklő Teleki József híven jelölte meg az utat, amikor már az első közgyűlésen kijelentette: „A szabadság a tudomány és a nyelvművelés lelkét teszi.”

Akadémiánk első nagy korszaka (1831–1848) egybeesik a nép nemzettéválása nagy korszakával, a reformkorral. Feladatai nem csekélyek. A külföldi példák és a hazai szükséglet arra ösztönözte Akadémiánk tagjait, hogy munkájuk tengelyébe a nyelvművelést, az irodalom — s ezen belül a magyar drámai irodalom —, a közművelődés, a honismeret, a jogtudomány, a történetírás és nem utolsósorban a mathézis és a természettudományok ápolását helyezze. Hogy mennyire szükség volt ez intézmény gyors és hatékony munkájára, azt Vörösmarty Mihály fogalmazta meg a legélesebben: „Minden rendű hazafiak nagy várakozással tekintenek az Akadémiára, egyik legelőbb is grammaticát, másik tökéletes szótárt, egyebek iskolai könyveket, némelyek minden jót, ami még nincs, a Magyar Akadémiától várnak.” S Akadémiánk meg is felelt ennek a várakozásnak. Művek kiadásával, pályázatok kiírásával, drámák bírálatával, kézikönyvek, szótárak, jog- és történettudományi művek szerkesztésével, a természettudományok ápolásával járult hozzá a nemzeti műveltség felemeléséhez. Ezt a munkát segítette a kialakuló könyvtár is, amelynek alapjait Teleki József 30.000 kötetes ajándéka rakta le.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc nem érte váratlanul Akadémiánkat. Ennek köszönhető, hogy tagjainak legjobbjai megértvén az idők szavát az Akadémiát országos intézetté kívánták fejleszteni, hogy „az alapítók magánintézetéből országos állásra emeltessék.” Ekkor merült fel az a gondolat, hogy a demokratikus átalakulás nevében is tükröződjék, legyen: Magyar Nemzeti Akadémia.

Holló Barnabás: A Magyar Tudományos Akadémia megalapítása 1825. november 3-án

Világos után az elnyomó hatalom önkénye s a zilált anyagi körülmények sem akadályozhatták meg abban, hogy munkáját, ha szerényebb lehetőségek között is, ne folytassa. Eötvös József (1855-től az Akadémia másodelnöke, 1866-tól 1871-ig elnöke) ez idő tájt így fogalmazta meg a feladatot: „.... mily fontos az, hogy Magyar Akadémia létezik, nemcsak a nemzeti irodalom, de főképpen a nemzeti önérzet fenntartására.”

A reformkor eszmevilágában felnőtt nemzedék — Arany János, Eötvös József, Szalay László, Csengery Antal nemzedéke — a csendes hétköznapi munkájával, a tudományok sokoldalú művelésével igyekezett helyt állni az európai népek nagy családjában. „Nemzetiség az alap ... az emberiség az irány”, írta Hunfalvy Pál. Ezt fogalmazta meg Szalay László is, amikor azt mondotta: „Az európai polgárosodás minél belsőbb tényezőjévé válnunk, sajátosságaink, a bennünket magyarrá, magyar nemzetté idomító megerősítésével — ebben rejlik fennmaradásunk legszilárdabb biztosítéka.” Külön ki kell emelnünk e korból azt az időszakot, amikor Arany János, a nemzet költője, az immáron új székházba költözött Akadémián, 1865-től 1879-ig, főtitkári minőségben irányította az intézmény munkáját. Eötvös József halála, még inkább Arany János lemondása után úgy tűnik, mintha némi stagnálás lenne tapasztalható, azonban a század utolsó évtizedét és a jelen század első éveit mégis a prosperitás jellemzi. „Új korszakkal új emberek jönnek, az apát a fiú követi, az államférfit, a költőt a tudomány munkása váltja fel”, — mondotta Eötvös Loránd, aki 1889-től mint elnök — Szily Kálmán főtitkárral együtt —, 1905-ig a hagyományokat betartva szolgálta a korszerű tudományosságot, az európai művelődés eszméit.

De a századforduló első éveitől kezdve egyre inkább megerősödik az Akadémián belül a konzervativizmus is. „.... mindent egybevetve — panaszolja Kautz Gyula másodelnök az 1905-ös közgyűlésen — azt a következtetést kellene levonni, hogy nem fölmeneteles haladásban, hanem inkább dekadenciában vagyunk.”

J. Ender: A MTA allegórikus címere

Ez a konzervativizmus, továbbá az első világháború szellemi és anyagi megpróbáltatás, az Akadémia vezetőinek a hatalommal való összeforrottsága eredményezte, hogy Akadémiánk egésze az 1918-as polgári forradalom, majd a Tanácsköztársaság kulturális törekvései elől mereven elzárkózott, ami nem jelentette azt, hogy egyesek (Alexander Bernát, Asbóth Oszkár, Éber László, Kövesligethy Radó, Lenhossék Mihály, Marczali Henrik, Simonyi Zsigmond és mások) nem álltak volna a szükségszerűen kibontakozó eszmék mellé.

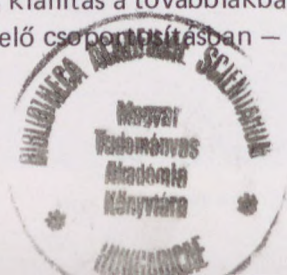
A Tanácsköztársaság bukását az ellenforradalom megtorlói és igazoló zaklatásai követték. Akadémiánk, amely ezidőben is számos kiváló alkotást jutalmazott, mint intézmény az ellenforradalmi ideológia szolgálatában állott, amely oda torkollott, hogy a volt uralkodóház egyik tagját elnökké választotta.

A felszabadulás gyökeres változást hozott az Akadémia történetében is. Az 1946-os nagygyűlés Kodály Zoltánt választja elnökkül. Az 1945-től 1949-ig tartó időszak, a Magyar Tudományos Tanács létrehozása egyben a szocializmust építő Magyarország Tudományos Akadémiája megszervezésének előkészítése.

Akadémiánk utolsó huszonöt esztendejének története a jelenhez vezet. Az 1969. évi 41. számú törvényerejű rendeletnek megfelelően az 1970. évi közgyűlés által elfogadott Alapszabály első paragrafusa kimondja: „A Magyar Tudományos Akadémia a Magyar Népköztársaság legfelsőbb tudományos testülete és a hozzá tartozó kutatóintézetek, valamint egyéb intézmények országos hatáskörű szakigazgatási szerve.”

A kiállítás ennek megfelelően bemutatja egyfelől a tudományos testület felépítését és szervezetét, másfelől a kutatóintézetek és egyéb intézmények szakigazgatásának hálózatát, kiegészítve Akadémiánk sokrétű és szerteágazó nemzetközi tudományos kapcsolataival és igen gazdag könyvkiadási tevékenységével.

A kiállítás a továbbiakban — a tudományági főosztályoknak megfelelő csoportosításban — (Természettudományi I. Főosztály,

Természettudományi II. (biológiai) Főosztály és Társadalomtudományi Főosztály) mutatja be a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteinek ill. kutatócsoportjainak az egész magyar tudományos életet felölelő tevékenységét. A kiállításnak ebben a részében a látogató megismerkedhet 43 akadémiai kutatóintézet és számos kutatócsoport, valamint tanszéki munkaközösség szervezeti felépítésével és munkájával. Meggyőződhet arról, hogy az intézetek és kutatócsoportok miként, milyen intenzitással vesznek részt a népgazdaságot segítő, a nemzetközi tudományosságot előbbrevívő, a szocialista tudatot formáló hatalmas munkában. Tudományos munkafolyamatok, eredmények, az egyes intézetek nemzetközi tekintélye és kapcsolatai bontakoznak itt ki a néző előtt és mindenek előtt az a hatalmas út, amelyet Akadémiánk az elmúlt három évtized alatt egy rommá lőtt országból indulva megtett.

A kiállítás befejező táblái pedig arról tájékoztatják a látogatót, melyek azok a személyi, tárgyi és anyagi feltételek, amelyekre építve Akadémiánk a jövőben is betöltheti nemes feladatát hazánk és az egész emberiség javát szolgálva.

